

Kiskúnmajsa gazdaságtörténete.*

A Kiskúnságban a 15. században keresztülutazó francia Bertrandon de la Brocquiere így írja le a vidéket: „Szegedtől egészen Pestig a vidék róna és termékeny, számtalan marhacsoportot szemlélttem utamban, ezek magukra hagyva legelnek a mezőn, mint megannyi vadak; onnan vagyon, hogy olyan nagy számmal találtatnak az ebfélék a szegedi vásárban. Mivelhogy a föld többnyire róna, a ló majd mindenütt kocoghat, a nagy síkságát a földnek abból is következtetni, hogy szántás közben igen hosszú barázdákat vonnak.“¹ A kunok már majdnem egy évszázada állandó szálláshelyükön laknak s így Brocquiere már a földműveléssel és állattenyésztéssel párhuzamosan foglalkozó népességgel találkozik.

A török hódoltság utáni leírások ennek éppen az ellenkezőjét mutatják: fátlannak, pusztajellegűnek, vízben szegénynek írják le az Alföld eme vidékét. Az átalakulás okát a török hódoltság következményében kell látnunk. Nem a természet győzte le az embert, hanem az ember maga adta át százados munkával kulturált területeit a természet vad játékának. A török hatalomátvétellel párhuzamosan átvette az uralmat a természet, amely most ismét az ember beavatkozásától függetlenül alakította ki a maga növényvilágát és klimatologikus változásait.

A 16. és 17. században a szegedi, kecskeméti polgárok, majd a 17. század végén halasiak legeltetik Majsa, Ágasegyháza, Kígyós, Ül-lés, Kömpöc pusztán barmaikat. A földművelésre nem volt ember. Ezek a puszták a redemptió (megváltás) előtt végeláthatatlan futóhomokos, semlyékes, nádas, itt-ott füves területek voltak. Egy-egy nyárfa emelkedett csupán ki az egyhangúságból.

* Részlet a korán elhunyt szerző Kiskúnmajsa településtörténete c. munkájából. A Gondviselés kifürkészhetetlen akaratából e dolgozatában termésének csak zsongéját adhatta. Rajongva szeretett szülőföldjének, a Kiskúnságnak ké-szülő monografiája darabban maradt. Ő is áldozatul esett a „szegények betegsége“-nek, a gümőkornak, ami ellen még ma is olyan sokan kilátástalan harcot folytatnak a sivár homokon. A dolgozatra tanára, dr. Eperjessy Kálmán hívta fel figyelmemet.

Szerk.

¹ Szamota, Régi utazások, 92. l.

Ez az ilyenirányú fejlődés még a mai gazdaságkultúrában is érezteti hatását, mert az ilyképpen átalakult talaj- és éghajlati viszonyok miatt a Kiskúnságon az okszerű, jövedelmet hozó gazdálkodás nagyon nehezen űzhető. Főleg a homoktalajon rendszeres forgós gazdálkodás nem űzhető és éppen azért homokvidéken általában szabad gazdálkodást folytatnak. A változó talaj és a rendkívül kedvezőtlen éghajlat alakította ki a Kiskúnság sajátos növénytermelési rendszerét a múlt század folyamán. A megszállás után hosszú ideig az állattenyésztés volt az irányadó művelési ág.

Kiskúnmajsa területének művelési ág szerinti megoszlásáról Palugyay könyvének megjelenéséig és az 1855. évi osztrák kataszteri összeírásig csak igen gyér adatok állnak rendelkezésünkre. A hadiadó összeírás az 1773/74 hadiévtől az 1850/51 hadiévig ugyan kaszás holdakban közli a szántóföld, a rét és kapás holdakban a szőlő nagyságát, de adóbevallásról lévén szó, ezek az adatok csak általános tájékozódásra szolgálhatnak. Annyit azonban megállapíthatunk, hogy 1773—1851-ig (78 év) a szántóföld nagysága megháromszorozódik. 1855—1895 év alatt (40 év) pedig megkétszereződik: 11.668 kat. holdról — 22.245 kat. holdra növekszik és ezzel a századvégére el is éri a művelési ág szerinti megoszlás azt az állapotot, amelyben ezután már csak lényegtelen változások történtek.

A megszállástól (1745) a redemptioig (1745) tartó két éven keresztül Majsa lakói még királyi jobbágyságok voltak, akik saját birtokkal természetszerűleg nem rendelkezhettek. A redemptio során a Majsa pusztára települők Majsa. Ágasegyháza, Kigyós és Jakabszállása negyedrészt váltották meg. Ezeknek a pusztáknak a mai állapot szerint a területe 27.579 kat. hold. A zálogösszeg törlesztéséhez minden telepes annyival járult hozzá, ahogy anyagi viszonyai éppen megengedték. Így lett a tulajdonosa a megváltott birtok ráeső hányadának. A redemptiót követő felosztás során a 148 redemptor a 27.579 holdas határból csupán 8.725 holdat osztott fel maga között. A közösen hagyott 18.856 holdnyi ingatlan hasznáiból arányosan részesült. Ennek intézésére közbirtokosság alakult, mely nem volt azonos a politikai községgel, de a község vezetésében nagy befolyása volt. Ez a közbirtokosság a jövedelem felosztásáról esetről-esetre külön határozott.

A redemptiókor 10 kat. holdtól—125 kat. holdig terjedő területeket osztottak ki. Számban (74) a 21—50 holdas terület volt a legnagyobb, míg a legnagyobb területet a 101—200 holdasok teszik (3287 kat. holdon).

Már a redemptiónál is meglehetősen vagyoni eltolódásokat találunk. Ez a következő 50 évben még nagyobb mérvű lett. Sokan elszegényednek, kénytelenek a redemptióis jusson túladni. A Liber Fundi“-n (birtokkönyv) igen sok birtokváltozást vezetnek keresztül

*A birtokmegoszlás a birtokosok között.**A földbirtok száma Kiskúnmajván.*

Birtokfest	1	7	4	5	1	9	3	5
	Gazd. száma		Terület		Gazd. száma		Terület	
1 holdnál kisebb	—		—		540		152	
1 holdnál nagyobb	—		—		568		212	
1—5 kat. hold	—		—		1084		2799	
6—10 kat. hold	—		—		579		4106	
11—20 kat. hold	4		72		461		6486	
21—50 kat. hold	74		2558		554		10782	
51—100 kat. hold	44		5096		75		4669	
101—200 kat. hold	27		5287		18		2453	
201—500 kat. hold	—		—		5		755	
501—1000 kat. hold	—		—		1		844	
1000-nél nagyobb	1		18856		5		4651	
Összesen:	149		27579		5484		37889	

A gazdálkodásban szerencsésebbek összevásárolták az eladó jus-
sokat és 1772-ben a megváltás után 27 évvel a 150 forintos legnagyobb
összegű megváltás helyett, már 722 ft. 15 kr. redemptiós részt saját-
jának valló földbirtokossal is találkozunk, akinek már földbirtoka 625
holdnyit tesz ki.

A birtokváltozások vizsgálata nagyban hozzájárulna a gazdasági
élet változásainak pontosabb körülhatárolásához. Sajnos az előmunká-
latok még hiányoznak. A hivatalos statisztikai felvétel is 1895-ben
csak a birtokosok számát (1926. bérlő ezekből: 924) közli.

1926-ban a község birtokainak levonása után a 55.107 holdnyi te-
rület 3015 birtokos gazda között oszlott meg. A földbirtokreform vég-
rehajtása során a község területének mintegy $\frac{1}{7}$ -e lett megmozgatva.
Ezek során tulajdonjogilag és nem a tényleges birtoklás szempontjá-
ból egyenletesebb lett a birtokmegoszlás. A földhöz jutottak Kiskún-
majsja közbirtokának régi bérlői voltak. Így most már 1935-ben a 57.889
holdnyi terület 5484 birtokos között oszlik meg.

Láthatjuk, hogy a számban legtöbben az 1—5 kat. holdú birto-
kosok (1084), csak mintegy 12-ed részét birtokolják a földnek. Ezzel
szemben a 10.782 holdnyi legnagyobb birtokkategória, az összes bir-
tok jó $\frac{1}{3}$ része, a birtokosok tizedrésze között oszlik meg.

Ennek ellenére a majsai birtokmegoszlást egészséges állapotnak
hangoztatják. Pedig a szaporaságban jelentős munkásréteg, amelyben
egykori redemptusok és irredemptusok leszármazói szerepelnek, ma
már nem talál elég munkaalkalmat a felaprozódott kis- és középgaz-

* 1895-ben a birtokosok száma: 1926. Bérlő ezekből 924. Mg. Stat

Az 1743. évi állapotot a rendelkezésemre álló redemptiós kulcs alapján
magam számítottam ki, míg az 1935. évi adatok a Stat. Közl.-ből valók.

daságokban, így más vidéken kénytelen a téli élelmet megkeresni. Erre az összefüggésre később fogok rámutatni.

Az 1745-ben a redemptióban felosztott földek már másfél emberöltő mulva sem tudták a szükségletet fedezni, azért 1788-ban elhatározza a község, hogy új osztályt létesít. Az első évtizedekben még nem okozott külön nehézséget a földművelés rendszertelensége, de a község lakosságnak fokozatos növekedésével egyre érezhetőbbé vált a régi rendszer tarthatatlansága. Az egyes szétszórt birtoktestek művelése a nagy távolság miatt szinte lehetetlenné vált.

Az első felosztásban csak a jó termőföldeket osztották ki. Ezeket a mezőgazdasági művelésre kevésbé alkalmas területek határolták körül. Az egyes családok körülálló határait „senki földje” vette körül, amely igen alkalmas volt arra, hogy a nagyszámú baromtartásra elegendő legelőt nyújtson. Másrészt terjeszkedési lehetőséget is biztosított, mert mindenki korlátlanul használhatta anélkül, hogy vele a jószomszédi viszonyt megzavarta volna.

Már ebből is kibontakozik előttünk, hogy a növénytermelés csak másodrangú probléma volt a községi élet kezdetén. Nagyobb súlyhoz a földművelés csak a múlt század derekán jut.

A kerületi hatóságok többször megkérdezik a község tanácsát, hogy micsoda gazdálkodás módját lehetne hasznosan feltalálni? „Igen szűk, siványos és nagyon felosztva lévén határunk, semminemű gazdálkodás módját nem lehet hasznosan feltalálni, azért csak a mostani gazdálkodás módja mellett kellek továbbra is megmaradni.”²

Ezért igyekeznek 1780 körül már más pusztákat is bérelni. Előbb Pálost bérlik, de a félegyháziaknak sikerül a majsaiak elől Pálos bérletét megszerezni. Így a tanács Páka pusztára gondol, amelyet akkor nem jászkún település, hanem Kecskemét városa bérelt. „Páka pusztát Kecskemét városától el lehetne venni és azt a Tettes Districtusoktól kiárendálni, mely pusztá magunk szaporodásához képest elegendő lenne a kenyértermesztéshez és még a lábas jószág tartására is segítségünk lenne, mivel alkalmas szállások is találtak benne.”³ Meg is szerzik Páka pusztá bérletét.

Általános az a hiedelem, hogy az eddigi Majsá területe nem való nagyobb mértékben földművelésre és nem is képes több termést produkálni. Csak a földművelés fejlődésével és sok-sok áldozatos munkával sikerülhetett elérni azt, hogy az akkori homokos, néhol zombékos, vizes terület, amelyről azt gondolták, hogy háromezer embert nem képes eltartani — három emberöltő mulva hatszoros lakosságnak kénytelen kenyeret adni. Ugyan nem teljesen, amint a magas elvándorlási statisztikából kitűnik. A művelést még belterjesebbé téve és néhány ipari munkalehetőséget teremtve talán még csökkenthető lenne az elvándorlás.

² Kj. 1799. febr. 10. 274. sz.

³ Kj. 1780. okt. 25. 105. sz.

Hogy az első felosztásban a községnek csak a szántásvetésre akkor még alkalmatlan földterületek maradtak, egy későbbi közgyűlési határozat élénken rávilágít, mely egyben a község akkori gazdaságának, a közbirtokosságban hagyott földek hasznosításának a rajzát is adja.

A gazdálkodás dolgában munkálkodó Magistrualis Deputatio határozata szerint Majsja községben szükséges volna egy rendes bíró, egy oeconomus, vagy gazda, és egy adószedő, akik a birtokossági dolgokat vezetik. A bíró és adószedő Majsán már régen megvannak. Viszont a tanács úgy látja, hogy oeconomusnak kirendelése mindaddig szükségtelen, míg olyan gazdasági dolgok nem leendenek, melyek megérdemlik, hogy egy különös fizetéssel szolgáló személy reájuk vigyázzon, mert ugyanis: a) Itten a kommunitásnak semmi különös szántóföldjei nincsenek, melyeket művelhetne, amelyek vannak is, a műveltetést meg nem érdemlik, nemhogy még azok műveltetésére pénzen fogadott személy vigyázzon. b) A kaszálásban oly rendünk vagy, hogy minden különkenyeres két nap tartozik kaszálni és amit azon két nap kaszált, fel is tartozik gyűjteni. Erre tehát semmi különös személy nem kívántatik, a tizedesek bírói kormányzás alatt mind véghez viszik. c) A szénarakás is két nap szokott véghezmenni, az igavonó marhákkal bíró lakosok szekérral, a vonómarhák nélkül szűkölködők pedig villával teszik munkájukat; az aktualis bírák segítségére kirendelt két senatorok inspectioja alatt. d) A communitas egyéb gazdaságot nem tart 6 vagy 7 drb. lónál, ennek is egy senator vagy, azon rendelve“.⁴

A közösben hagyott földekből időnként a redemptusok között, bizonyos művelési célra a redemptió arányában „portiokat“ osztottak ki. 1785: „Kígyóban a kölesföld a régi mód szerint fog osztatni, tudniillik a proportione, ha valakinek vagy, egynegyed földje Jakabszállásán, az idehaza való földjét pedig eladta, egynegyed redemptionalis után osztandó kölesföldnek, a fele és a jakabszállási másik fele pedig az idehaza való juss possesorának fog adatni.“⁵

A következő évben lenföldeket is osztottak ki a „baromjárás“ hátramaradása nélkül.“⁶

Néhány év múlva köles alá a Mérgecs felöli sarkot is felosztják. Itt is erősen hangsúlyozzák, hogy azért lehet felosztani, mert a barom nem veheti hasznát: „Mínthogy azon sarokforma darab föld a magunk barmának legeltetésére — mínthogy azon részen a közellevő vetések végett meg nem fordulhatnak —, alkalmatlan volna, hogy valamely haszon azon földből ne jöjjön...“⁷

A dohánytermelést is üzték, „de mínthogy a munkák fáradsággal meg-

⁴ Kj. 1792. Dec. 2. 22. sz.

⁵ Kj. 1785. máj. 2. 2. sz.

⁶ Kj. 1786. ápr. 3. 1. sz.

⁷ Kj. 1789. ápr. 25. 4. sz.

felelő hasznot nem nyerhettek, ezen igyekezet és gazdálkodásnak neme is, azonnal végképpen megcsökkent s senki azzal foglalatostkodni nem kíván.“⁸

A századfordulóra alakul ki a mai arányokban Majsja területén a földművelés. Kaszásnövényekben: rozsot, búzát, árpát, zabot; kapásokban: kukoricát, káposztát, burgonyát; ipariakban: kendert, répát; takarmánynövényekben: lóherét, lucernát, bükkönnyt, takarmányrépát honosítottak meg.

A változatos területen sokfajta növény megtalálja a neki megfelelő talajt. Sajnos ez a talaj geológiai története során nem olyan gazdag, humuszos, tápanyagokkal teli talajjá alakult. Ezt a hiányt tápanyagvisszapótlással, trágyázással kellene pótolni. Ennek lehetősége még nem alakult ki.

Mivel a föld nem rendelkezik elegendő termőerővel, azért a terméseredmények vizsgálatának az átlagos magyarországi állapotoknál szükségszerűen kedvezőtlenebb képet kell kapnunk. A jobb, barnább homok 8—10 q szemes gabonát ad, a világosabb 4—6 q-t. Tiszta haszonnak ennek 40 %-t számíthatjuk, vagyis a föld 5—6 %-t produkál.

Már a földművelés ismeretesenél is kihangsúlyoztam, hogy mennyire az állattenyésztés volt a gazdasági élet megindulásában az uralkodó hasznothozó ág.“ Ahol máma zöld akácok között apró tanyák fehérlenek, ott a kövérfüvű legelőmezőkön címeres szarvú fehér marhák rázták a kolompot. Ahol a legelő szárazabb szikesbe csapott át, apró tippanos füvét juhnyájak borotválták. Ahol a lábnyom, vagy szekérút beleveszett a haragos zöld rétbé, ott a konda bányászott. Ha a nyári forróság leperzselte a legelőt; beverték a jószágot a rétbé, ahol mindég talált harapnivalót.“⁹

A kún városok a víz miatt sohasem panaszkodtak, mindig azon törekedtek, hogy az apró kis erek előntsék a legelőket. Majsán a vízimalmok építésénél mindig külön feltételként szerepel, hogy a vizet a legelőkről el ne zárja. 1816-ban Gál József helybeli kovácsmester hordozható vízimalmot mutatott be a tanácsnak, melyet oda lehetett szállítani, ahol a hajtóerő megvan. A régi vízimalom helyén (A Bogárzó nádas déli csücskénél Kígyós pusztán) fel is állítja malmát, de már áprilisban félti a tanács a réteit a kiszáradástól, ezért elzárta a vizet a malom elől.“¹⁰

A legeltetésre a községi tanács már 1762-ben hoz szabályrendeletet: „hogy mivel két falkában vagyon a gulyabéli szarvasmarha, ennekutána a felsőbarom menjen az Alsójárásra és az alsó pedig a Felsőjárásra.“ „Háromszentdönként azután megeserélték a legeltetést.“¹¹

Gondoskodnak szárnyék készítéséről is. „A sok ízben tapasztalt tavaszi zürzavaros időkre nézve rendeltetett, hogy a kígyósi pusztán-

⁸ Kj. 1826. ápr. 1. 34. sz.

⁹ Győrffy I., 7. l.

¹⁰ Kj. 1816. febr. 17. 5. sz.

¹¹ Kj. 1762. ápr. 19.

kon a barom és a ménes számára közönséges nádbúl arra alkalmas kivezető helyen jó szárnyék keríttessen, mely mellett a barom és a ménes zuhatagos időben kár nélkül megmaradhasson.¹²

A tanyásodás megindulásával szokásba jön, hogy az eddig rideg marhákat nem engedik a tanyán lakók a baromba. Nemsokára megjelenik jegyzőkönyveinkben az a rendelkezés, hogy ennek a régitől eltérő szokásnak elejét vegyék.¹³

Az első adóösszeírás (1751) a 714 lakosnál 701 szarvasmarhát, 149 lovat, 1112 juhot és 56 sertést talál. Ez az arány kisebb-nagyobb ingadozásoktól eltekintve a lakosság számával emelkedik arányosan a múlt század közepéig. Onnan azután a földművelés fokozatos hódításával, ahogy feltörik a legelőket, arányos mértékben csökken a lakosság számához viszonyítva.

A község életének második-harmadik évtizedében érezhetővé válik az Ausztriában erősebb ütemben meginduló iparosodás. A hadrakelt seregeknek nagymennyiségű ruházatra volt szüksége, melyet a kincstár már a saját gyáraiban állít elő. A gyártáshoz sok gyapjúra volt szükség, ami nálunk a juhtenyésztést igen magasra lendítette. A kedvező alkalom kihasználói tetemes vagyona tetek szert.

Halas juhtenyésztésre alkalmas pusztaságait is először majsai juhászok lepik el. Ők voltak, akik a református Halas egyvallásúságát megdöntik. 1761-ben már külön szentmisét kell Halason számukra a majsai plébánosnak mondania.

*Az állatlétszám fejlődése Kiskúnmajsnán.**

Év	Szarvasmarha	Ló	Sertés	Juh	Kecske	Számár Öszvér
1751	701	149	56	1112	—	—
1800	2629	537	160	13136	—	—
1854	1996	1019	—	9011	—	54
1895	4322	1967	8209	3936	34	43
1911	2893	1976	4695	4110	16	28
1935	2947	2262	8208	2296	6	4

A baromfitenyésztés már a községi élet kezdetétől igen szépen fejlődött. Az első települők jórésztben azért választották a két víz között hosszán elnyúló földhátat, hogy víziszárnyasokat nevelhessenek.

A századfordulóra jelentékeny jövedelmi forrássá fejlődött a baromfitenyésztés.

¹² Kj. 1785. nov. 23. 4. sz.

¹³ Kj. 1802. aug. 20. 85. sz. 1801. jan. 29. 1. sz.

*Az 1751. 1800. évi adatok az adóösszeírások összesítéseiből, az 1854. évi Palugyay könyvből, míg az utóbbiak a Stat. Közl.-ből valók.

A baromfitenyésztés Kiskútn najsán.

	1895	1935
Tyuk	—	47751
Pulyka	—	6609
Lúd	—	13491
Kacsa	—	5467
Galamb	—	1597
Összesen:	50746	74892

A selyemtenyésztés előmozdítására Majsán az 1801-ben ittjárt nádori főkapitány hívja fel a tanács figyelmét.¹³ És „kipublikálják“ a nép előtt, hogy jelentse magát, aki selyembogarat akar tartani, hogy ekképpen lehessen tudni mennyi tojást szükséges kérni.“ A harmincas években ismét többen kezdtek foglalkozni selyemhernyótenyésztéssel. Voltak évek, amikor 50—100 q gubót is beváltottak községünkben. A méhesaládokat adózás céljára először 1755-ben írják össze. Ekkor 11 van községünkben. Számuk 1895—1935 évig majdnem két és félszeresére emelkedett:

1755-ben	11
1760 „	43
1765 „	36
1895 „	236
1935 „	547 méhesalád volt.

A harmincas évek kezdetén egy olasz (Siotto) a paradicsomtermelést próbálta a majsai gazdák között meghonosítani. Megfelelő, jó terméssel tekintélyes jövedelmet biztosított a gazdáknak. Nagy költséggel melegágyat épített, hogy primőrként nagy mennyiséget lehessen piacra dobni. Halála után azonban nem akadt vállalkozó, aki folytatta volna a kiépített termelői és piacrendszer vezetését.

Az első szőlőtelepítésekkel kapcsolatban a szőlőkben megjelennek a gyümölcsfák is. „A gyümölcsfák hernyóval tartva tapasztalván rendeltetik, hogy minden szőlősgazda a fáit letisztítsa Gergely napig“ — rendelkezik a tanács.¹⁴

Majd: „tapasztaltatik, hogy szőlőkben lévő fákon számtalan hernyófészkek találtak. Publicáltasson a nép előtt, hogy ki-ki a fáit megtisztítsa időnap előtt, mert a meg nem tisztított fák kikeletkor ki fognak vágatni és a helység udvarába hordatni.“¹⁴

Külön területen gyümölcstermesztésre nem nagyon akad vállalkozó. A szőlő közé ültetett nagylombú fák pedig a mai gazdasági felfogás szerint több kárt okoznak, mint hasznot. Valószínűleg ennek tudható be, hogy a majsai gyümölcsfaállomány az 1895. évi 87 ezer-

¹³ Kj. 1802. aug. 20. 83. sz. 1801. jan. 29. 1. sz.

¹⁴ Kj. 1795. jan. 8. 2. sz. és 1804. okt. 6. 91. sz.

¹⁴ Kj. 1795. jan. 8. 2. sz. és 1804. okt. 6. 91. sz.

ről 1935ben 56 ezerre csökkent. A legnagyobb csökkenés a szilvafá-állományban mutatkozik: 22 ezerről 8 ezerre.

*A gyümölcsfák száma Kiskúnmajsán.**

almafa	10397	10359
körtefa	2780	3538
birs	—	717
naspolya	—	225
cseresznye	2308	4667
meggyfa	25751	5902
őszibarack	6440	6620
kajszinbarack	6313	6468
szilvafa	21530	7846
ringló	—	519
diófa	1791	22148
mogyoró	—	74
mandula	36	28
gesztenye	138	70
eper	9613	7296
egyéb	—	1
Összesen	87097	56448

Csemegeszőlőtermesztésünk még gyümölcskulturánknál is elmaradottabb állapotban van. A régi fajtákon kívül halljuk ugyan emlegetni termelők körében a szőlőskertek királynője, Mathiász Jánosné, Afus-Ali, Bernáth János, stb. fajtákat, de termésüket még kíváncsiságból sem láthatjuk, holott községünk kimondottan szőlőtermő vidék. A szomszédságunkban lévő Árpádközponti Bohn József-féle csemegeszőlőtelep azonban a legfényesebb bizonyíték arra, milyen szép jövődelmet tud biztosítani kellő hozzáértéssel még a mi területünkönél silányabb homok is.

A megszállás utáni évtizedekben a község legfőbb jövedelmi forrásai a csapszékek voltak és sok esetben hozadékuk a kiadásokat 90⁰/₀-ban is fedezték. Ezért természetesnek látszik, hogy a község szőlőnek alkalmas homokos talajából a redemptusok között nemsokára osztanak ki szőlőföldeket. Már 5 évvel a megszállás után megindul a ma Öregszőlőnek nevezett dülő betelepítése szőlővesszővel, melyet a tanács osztott ki. Ezt a területet az 1779. évi Bedekovics, az 1786. évi H. József-féle és az 1825. Varga-féle térképek mind szőlővel beültetett művelt területként jelzik. A szükségletet ugyan ekkor még ez a terület nem tudta kielégíteni, mert a számadásokban budai, kecskeméti, szekszárdi, szentendrei, szigetvári borokról is történik említés.

A 18. sz. végén ugyan már olyan nagy volt a szőlőtermelés, hogy

*A Stat. Közl. alapján.

a község eddigi egyedárusítási jogát felfüggesztették és a tanács 3 hónapi időtartamra megszavazta a szabad bormérést.¹⁵

A következő század (19. sz.) elejére nagyjában bekövetkezett a bortermelésben Kiskúnmajján az a helyzet, amely miatt az elmúlt években a hegyközségi törvényt kellett meghozni. Vagyis: „szőlőföldek újak a Districtualis engedelem nélkül osztatni tilalmaztatnak.”¹⁶ A bortermelés nagyon fellendült. Csak helyi piac volt, amely nem volt képes még többet felvenni, így nem engedték meg az új szőlő ültetését.

Az alföldi erdősítéssel ellensúlyozni lehet a másrészt értékes és eredményes folyószabályozásoknak azt a súlyos következményét, hogy az Alföld a multhoz viszonyítva sokkal szárazabb lett. Az erdősítés közegészségügyi jelentősége kétségbevonhatatlan, de más a mezőgazdasági termelés és állattenyésztés, ha a steppe klimájú, felette száraz levegőjű sík földön kisebb-nagyobb foltokban erdők tarkítják majd a szántóföldeket. Az erdőfoltok szivacstömlőként lassan párologtatják el azt a légköri nedvességet, mely az erdőtlen vidéken oly könnyen felszikkad. Gazdaságilag pedig nagyon előnyös a közeli erdő.

Bizonyára már az utóbbi szempont vezette a Kiskún-Kerület kapitányait, akik az erdősítést szigorúan kötelességévé teszik a községnek. A közgyűlési jegyzőkönyvekben olvashatjuk: „Azon parancsolt erdőnek annyival inkább való gyarapítása rendeltetett, hogy valaki annak árkat által hágja egy forint, aki pedig fát kirugni merészel 12 forintra büntetetik.”¹⁷ Állandóan tanítják, serkentik a lakosságot az erdő ültetésre: „Districtualis Geometra Bedekovits Lőrinc Úr tegnapi napon itt megjelenvén a közönséges Publicatio után a népnek értelmesen kimagyarázta, hogy az újonnan kirendelendő erdő plágában mitsoda nemű fákat és minemű szerénsséggel kelletik ültetni és abból minemű hasznokat lehet várni.”¹⁸

Az erdők állapotáról így számolnak be: „Ezen helységben mind a communitas, mind a lakosok által homokos helyeken ültetett erdők jó állapotban vagynak, az arra kirendelt esőzök jól vigyázzván azokra. Ezen tavaszon a communitas a kigyósi pusztán (1816) lévő homoknak meggátlására jó darab erdőt gyenge fákból ültetett. A lakosok is ugyanazon célból plántáltak.”¹⁹

„A futóhomok erdőültetés által megakadályoztatván bé ültessék. Köztapasztalásból Kijjós-pusztának Zsombós kúti melléke hosszan kiterjedő siványos homoktól elborítottván, nehogy a jó legelő ezáltal elnyomattasson, jövő tavasszal a redemptus lakosok között felosztatni és fákkal beültetni rendeltetik.”²⁰

¹⁵ K.j. 1791. ápr. 17. 2. sz.

¹⁶ K.j. 1821. márc. 9. 15.

¹⁷ K.j. 1781. febr. 13. 4. sz.

¹⁸ K.j. 1800. márc. 24. 54. sz.

¹⁹ K.j. 1816. máj. 16. 64. sz.

²⁰ K.j. 1824. jan. 14. 6. sz.

Kigyós pusztán az akkor telepített területen mintegy 53 holdnyi erdő még ma is van, mert ahogy a futóhomokot megkötötték, a környező láposokon folyt az állattenyésztés. Az erdősítés folytatását pedig a gyorsütemű tanyakialakulás hátráltatta.

Ma az erdősítés szinte egyedül akácfával történik. Kevés nyárfát, tölgyet és fenyőt is ültetnek. 1927-ben a község 500 holdnyi erdőterületéből 11,5 kat. holdat termeltek ki, amelyet nyilvános árverésen bocsátottak a vevők rendelkezésére.

Az utcák fásításáról először 1816-ban van szó. „Már három ízben publicáltatott a nép előtt, hogy minden házbirtokos a ház eleibe ültessen. Teljesítettett is ezen parancsolat, de fájlalva lehet látni, nem lévén minden embernek módja azoknak oltalmat csinálni, csak a tehetősebbek házaik végében zöldellenek a fák.“²¹

A legújabb községfejlesztési programban az utcák fásításáról szintén van szó.

A századforduló felé Kovács Ferenc gyufagyárat létesített Majsán. Nemsokára azonban Félegyházára vitte át. A Statisztikai Közlemények az 1910. évről számolnak be róla, hogy egy gőzmalom 23 munkással dolgozik. Két működő gőzmalmunk közül azóta egyik sem érte el a 20-on felüli munkáslétszámot, így nem sorolhatók a gyárüzemek közé.

A község első mesterei a molnárok voltak. A legrégebbi szárazmalom még Üllésről való volt, sőt még a második is, melyet 1742-ben Üllésen vásárolt az „üllési bírák és tanács“. Utcanevet az iparok közül csak a malmok adtak.

A kenyér készítőivel, a sütőkkel egyidejűleg a mészáros jelenik meg. A községi mészárszéket Vereb Mihály bérlti, de 1747-ben már háziközelésbe kerül egy székbíró felügyelete alatt. Mészároslegénye konvenciót kapott és a község alkalmazottai közé tartozott.

Az élelmiszeripar képviselői után legkorábban a ruházati ipar honosodik meg. 1794-ben takács-céhről emlékeznek meg, számuk már tekintélyes lehetett: „A helybéli takács-céh azon instáll, hogy egy érdemes senator rendeltetne közikben comissáriusnak...“²²

A kerületi rendelet után a tanács közli a takács-céh tagjaival, hogy három évet távolabbi városokban „nem vándorlott“ mesterlegény „céhbe be ne vétessék.“ Megszorítja még ezt a tanács azzal is, hogy a céh senkit sem vehet föl tagjai sorába a tanácsnak való előzetes bejelentés nélkül²³

Néhány év múlva a takácsok-céhéhez a szücsök, csizmadiák és szabók is csatlakoznak.²⁴

A takács-céh annyira meg is erősödik, hogy más városokban való

²¹ Kj. 1816. máj. 16. 64. sz.

²² Kj. 1794. jan. 13. 9. sz.

²³ Kj. 1798. szept. 15. 199. sz.

²⁴ Kj. 1802. szept. 15. 199. sz.

szokás szerint körmeneteken a férfiak lobogóját is ők hordozzák.²⁵

Egy 1815-ben való királyi parancsolat alapján a tanács Majsán összeírja azokat, akik a kötelező vándorlást elvégezték és célhben voltak. Ekkor 15 takács, 3 szabó, 9 csizmadia, 5 szűcs, 1 szíjgyártó, 5 kovács van községünkben.²⁶

Legnagyobb számmal takácsok vannak. Megjelenik a szíjgyártó is. A kovácsok számának gyarapodása a közlekedés megjavulására, jobbanmondva a szekerezés elterjedésére mutat, ami a földművelés térhódításával hozható kapcsolatba.

A Kamara német iparosokat akar Majsára telepíteni a múlt század elején, de a tanács védi a helyi iparosok élelehetőségét és mereven elzárkózik a telepítés elől.²⁷

A századfordulótól általában minden iparágban emelkedés tapasztalható és megállapítható, hogy az iparosodás, amelynek fejlődési lehetőségei megvoltak, megfelelőképpen kialakult, sőt egyes iparágakban (cipész, szabó) a környékbeli lakosságot is ellátják kisipari termékekkel, amelyeket a vásárokon továbbítanak a fogyasztóhoz.

A település első századának végén már szükséges volt, hogy a tanács az aratórészt meghatározza: „Az időnek környülállásához képest a tiszta búza 11.-én; a kétszeres, vagy fele tiszta, fele rozsvetés általjában 10-dén; csupa rozs és minden tavaszi 9-dén; a kazásnak 15 kr. Szent Ivány napig és a gyűjtők 7 kr., azután a kaszások 17, a gyűjtők 9 kr. határozatlik. A gyűjtő bérére vétetvén a szőlőkötözők is.”²⁸ 1806-ban újra meghatározzák a nyári munkák napszámát. Ekkor már a tisztabúzát 12-dén, a rozst és a tavaszt 10-dén aratják.²⁹

Tíz évvel később napszámmegállapítás szerint a kapásnak-kaszásnak egyformán 1 ft. jár. Eddig meglehetősen eltérést tapasztaltunk. Ekkor a kevés munkásra világít a tanács rendelkezése: „amely kézi munkás aratás előtt külső helyre kaszálni kimégyen, avagy gyűjteni 15 pálcákkal büntettetni rendeltetik.”³⁰

Ezután előmunkálatok hiányában egy évszázadig nem tudjuk követni a majsai munkás sorsát.

Az első világháború utáni években a tavasz beköszöntésével szinte tödultak Kiskúnmajsára a különböző állami és magánuradalmak ispanjai, cselédfogadói, hogy a jóhírű, dolgos majsai munkaerőt megszerezzék. A május elejével megkezdődő cukorrépa munkában évenként mintegy 600—700 majsai munkás vette a vándorbotot a kezébe, hogy a télirevalót magának és családjának megszerezze. Nem volt ez könnyű kereset, nagyon keményen kellett megdolgozniuk a megaján-

²⁵ Kj. 1804. ápr. 21. 40. sz.

²⁶ Kj. 1815. jan. 18. 1. sz.

²⁷ Kj. 1802. jan. 20. 11. sz.

²⁸ Kj. 1795. jún. 12. 390. sz.

²⁹ Kj. 1806. máj. 22. 65. sz.

³⁰ Kj. 1816. jún. 16. 76. sz.

lott munkabérért, de el kellett menniök, mert a község már nem tudott elég munkaalkalmat adni.

1933-ban váratlanul május közepéig egyetlen munkást sem szerződtettek vidékre. A közigazgatási munkaközvetítő iroda körleveleket bocsátott ki azokhoz az uradalmakhoz, ahol más években tömegesen alkalmaztak majsai munkásokat. De mindenütt a leépítésre, termelési ág szükségyszerű átállítására hivatkoztak. Így a majsai munkáspiacnak kellett felvenni a máskor nyári munkára elvándorolni szokott 1000—1400 munkáskezet, amely természetesen a munkabér tetemes csökkenéséhez vezetett. És ez évenként ismétlődött. Természetes, hogy ez azután több családnál „csikorgó” életmódot, éppen csak a létminimumon való életet jelentett. A fővárosi sajtó is felfigyelt erre és hiába közölt „Az igazi Majsai” címen helyreigazító közleményt a Kúnsági Hírlap³¹, néhány száz család bizony keserűen tapasztalta a gazdasági válság következményeit. Azt is meg kell ugyan jegyezniünk, hogy a hatóságok sok mindent próbáltak tenni és tettek is a nyomor leküzdésére, de már a körülmények és a hivatalos körök felfogása miatt sem sikerülhetett nagyobb darab kenyeret adni az éhezőknek.

A majsai munkás, arató köztudomás szerint a Duna—Tisza köztén a legolcsóbb munkaerőt jelenti.

Aratáskor látástól-vakulásig folyik a munka. Mert az aratással sietni kell. Kiskúnmajsai határának legnagyobb részén a legtöbb gabonát maga a gazda aratja a családjával. Ahol a gazdára nagyon ráért a gabona, ott napszámot fogad. Ezeknek 1939-ben naponként 3 pengőt és ételmet adtak. A középbirtokosoknak az esztendőik során bevált részes aratóik 12-déből és 11-déből aratnak.

A kis részeknél, ahol 8—10 napig tart a munka, egy arató 7—8 q-t kereshet meg. Ebből 2—2.5 q-t adnak a marokverőnek. Nagyobb helyeken 18—20 napos aratással 10—12 q-t keresnek.

Az aratás idején kívül a cséplésben a részesnek 2—3 napot ingyen kell dolgoznia, nagyobb résznél pedig egy hetet is. Ez a robot, amely ellen az aratómunkásság már olyan régen tiltakozik, még mindig nem veszett ki. Sokszor még 4—5 nap ingyen munkát is követelnek a részesztől.

Kiskúnmajsan igen nagy a kínálat a munkaerőben. Egyik okát ennek abban kell látnunk, hogy a majsai gazdák (egy-két kivételtől eltekintve) nem adják ki a kezükből a földet, amíg élnek.

Nem ritka az olyan eset, amikor 20—30 holdas gazdálkodó családos fiai napszamba járnak, hogy a ruhára valót megkeressék. Az élelem még csak kijár nekik az öregektől. Máshol a gazda 60 éves korában elhagyja a tanyát és „nyugdíjba” vonul. Bemegy a városba és a gazdakörben politizál. Nálunk talán azért kihalt a gazdakör, mert a gazdálkodóink holtuk napjáig dolgoznak. Nem érnek rá politizálni. Turják a homokot, mert, mint mondják, nehéz az élet. Ebben a mondásban bennetükrozdik a kétszázéves múlt során átélt összes tapasztalat.

talat. A majsai földdel heroikus küzdelmet kellett folytatni, míg a szántóföldi művelés mai szintjére sikerült felemelni.

A Kúnságot még tetemes összeggel másodszor is meg kellett váltani, nem volt elég a kúnok tetemes véráldozata, akik szinte teljesen felőrlődtek a magyarság védelmének ezen az őrhelyén. Ezzel szemben a német birodalomból összeverődött lakosságot legtöbbször kész, felépített falu és adómentesség várta.³² Mégis ennek ellenére Majsán kevés a föld, a lakosság lélekszáma erősebb ütemben gyarapodott, mint ahogy a termelés előrehaladásának eszközeivel a föld termőerejét, hozamát fokozni lehet.

Kiskúnmajsa kereskedelmének elhatározójellegét a mezőgazdasági termelésben résztvevő lakosság túlnyomó többsége adja meg. Ebből okszerűen folyik, hogy a mezőgazdasági terményekben nagyméretű kiviteli kereskedelem fejlődött ki, viszont az ipari cikkekben megnyilvánuló szükségletet behozattalal pótolják.

Hosszú ideig csupán állattenyésztéssel foglalkoznak ezen a tájon. A szarvasmarhakereskedelemnek van csupán jelentősége. A település után megjelenik a levágott állatok bőrének felvásárlására az óbudai bőrszedő.

Az első boltos, aki a lakosság fűszerszükségletét biztosította, egy Demeter nevű görög szatócs volt. A község bolthelyiségeket építtetett és azokat adták ki egy-egy jelentkezőnek.

Majsa kereskedelme attól kezdve lett nagyobb méretű, hogy 1837-ben négy országos vásár tartására nyert jogot. Az állattenyésztés háttérbeszorulásával a mezőgazdasági termények közvetítését bonyolítja le a helyi kereskedelem.

A majsai piac sokáig jóhírnévnek örvendett. Határozottan jó volt mind az ár, mind az áru tekintetében. Sokszor itt alakult ki egész Délpestmegye gazdasági életének legforgalmasabb pontja. Ez a kiváltságos helyzet azonban a század negyvenes éve felé a múltté lett. Ennek oka jórészt abban keresendő, hogy az útfejlesztés nem járt ugyanazon nyomon, mint amilyent a fejlődő élet megkövetelt volna.

A járhatatlan tanyai dűlőutakon a piacra igyekvő gazda minél kevesebbet akar haladni kocsijával, azért nem jön az elég távoli majsai piacra, hanem a jobb utat keresve könnyebben felkeresi a környező falvak, vagy tanvaközpontok, városok piacait. Másrészről már tanvaközpontoknál a kocsmá mellett legtöbbször megtalálható a fűszeres, ahol ilyen szükségletét beszerezheti és eladó gazdasági termékeiért pedig már egy kialakuló házaló kereskedelem érte is megy. A fejlődés további során valószínűleg kevesebb súly esik a piacra.

Arra vonatkozólag, hogy milyen nehezen lehetett az országos útépítési programban helyet szorítani Majsának, a szabadkai út kiépítésének, jobbanmondva kiépíttelenségének ügye élénken rávilágít.

³¹ K. II. 1937. márc. 14.

³² Schmitzl Erzsébet, Adatok Nagytószeg telepítéstörténetéhez, 4-8, 11.

A régi majsai jegyzőkönyvek tanúsága szerint a szabadkai út kiépítésének gondolata már a múlt század derekán is foglalkoztatta a községet. A majsaiak korán észrevették ennek az útnak helyi és országos fontosságát.

A majsza-félegyházi vasút a kilencvenes évek vége felé készült el s körülbelül erre az időre tehető a csongrádi—bajai-műút kiépítése, mely községiünket Kiskúnhalassal és Félegyházával köti össze. Ugyanerre az időre esik Kígyós pusztának intenzívebb művelés alá vétele és ezzel került az érdeklődés homlokterébe a szabadkai út jelentősége. Majsza már a kilencvenes években elkövetett mindent, hogy ezt az utat kiépítsék, vagyis a törvényhatósági úthálózatba felvegyék. A kérvényezés eredménye akkor annyi volt, hogy megjelent egy mérnök. Szétnézett. Talán néhány karót is lecövekelt, de aztán semmi sem történt.

A község állandóan függőben tartotta az ügyet. Az újabb kérvényözönre a törvényhatóság terveket és részletes költségvetést kért, amelyet az akkori előljáráóság sietve benyújtott. 1912-ben már hattagú műszaki bizottság is kiszállott a szabadkai út ügyében. Nemsokára a kitört első világháború erre is pontot tett.

A háború után előljáráóságunk újra megkezdte a kilincselést. 1922-ben végre jóváhagyták a tervet, megtörtént a közigazgatási bejárás is. 1930-ban a vármegye a szabadkaival együtt a kisteleki út kiépítését is kilátásba helyezte, ha a költségek egyharmad részét Majsza viseli. Ez a községnek mintegy 250 ezer pengő kiadást jelentett volna. Meg is szavazták. Egészen váratlanul a vármegye mégis felvette mind a két utat a törvényhatósági úthálózatba, úgyhogy a község mentesült a költségektől. A kisteleki út el is készült, de a szabadkai út még nem. Ez részben érthető is. A Szank—Móricgát— és Kiskúnmajsza—Prónayfalva—Vadkert-utakat is az utolsó évtizedben kellett a törvényhatóságnak elkészíttetni. Az első világháború előtt nem gondoltak rá, hogy az ország közepét is megilletik azok a kultúrjavak, amelyeket a perifériák kilincselés nélkül is megkaptak.

A Félegyháza—Majsza vasútvonalat 1907-ben Halasig kiépítik. A fizetésescsökkenések után a gazdasági élet lanyhulását a vasút statisztikája is érzékenyen elárulja. 1929—30-ban a forgalom mély ponton volt. Utasforgalom az 1927. évi 85 ezerrel szemben 1930-ban majdnem a felére, 45 ezerre csökkent. Ugyanezt mutatja nagyjában a teher- és áruforgalom is. Az 1930 év óta folytonos javulás mutatkozik, azonban még 1936—37-ben is messze alatta marad az 1927. évinek.

A Kecskeméti Gazdasági vasút keskenynyomtávon 1928-ban kezdte meg működését. Az állomást a község központjától 2 km-re építették, ami különösen a személyforgalom szempontjából igen hátrányos. Kecskemét város ugyan nem riad vissza attól sem, hogy az állomást a község központjáig behozzák. Ebben az esetben a Szegedi Gazdasági Vasút pusztamérgesi végállomásával is összekötnék ezt a keskenytávú vonalat. Sajnos még nem sikerült megvalósítani.

Az elmondottak után felvetődik a kérdés, hogy mit kell tennünk, hogy a lakosság életfeltételeit megkönnyítsük? Milyen jövő elé néz ez a település?

A szellemi kultúra szempontjából szükséges, hogy a termelő lakosság a népi földművelési alapokból kiindulva a kipróbált rendszerek előnyeivel megismerkedhessen. A szélesebb alapú gazdasági képzés hiányát a község a következő évtizedekben nyomasztóbban fogja érezni.

Meglepően kevesen jutnak el a község lakosaiból szellemi pályára. Ezen is az arra alkalmasok kiválogatásával és az eddigi tanulmányi segélykeretek felemelésével segíteni kellene.

Gazdasági szempontból szükséges a gazdasági termelés általános reformja és belterjessé tétele, hogy a föld képes legyen legalább a szaporulat eltartására.

A termelést az állattenyésztéssel egyensúlyba kell hozni, hogy megfelelő regeneráló erő álljon rendelkezésre. Ez már a termékenység fokozását is jelentené.

Az öntözés megoldásával a kertgazdálkodás felé tehetne a község lépéseket, mert a jövőendő táplálkozási irány egyébként is a vitamindús táplálkozás felé halad.

Fokozottabb ütemben kell a még kihasználatlan homokot és szilket termővé tenni.

A fásításnak gyorsabb ütemben kell történnie. Alkalmas háziipar kiszemelése és elterjesztése révén a nyaranként elvándorolni szokott 1000 főnyi munkásságnak tudnánk téli kereseti lehetőséget biztosítani.

A tanyai dülőutak karbantartására nagyobb gondot kell fordítani. Az összes jelentős törvényhatósági utak makadánmal való ellátása után gondolni kell a kátyus dülőutak kövezésére is, amelynek eddig még a gondolata sem merült fel hivatalos tényezők előtt. A községnek még súlyos anyagi áldozattól sem szabad visszariadni, hogy a Kecskeméti Gazdasági Vasút Pusztamérgesig vezethető legyen. Ezzel Kígyós pusztá vaspályával is a községhez lenne csatolva. A felépítendő Duna—Tisza-közi csatorna áldásaiból nem szabad Kiskúnmajsnak kimaradnia.

A vitéz Szendrőy István főjegyző által 1940-ben készített 10 éves községfejlesztési terv sok üdvös elgondolást tartalmaz. Szerepel benne községház, szegényház, egészségház, strandfürdő és sportpálya építése. Az óvodának napközi otthonná való átalakítása. Utcaszabályozás elvégzése. Három új ártézikút fúrása. A piac rendezése, szemétládák elhelyezése.

A járdák burkolására évenként 2 ezer pengőt irányoz elő a tervzet.

Az utcák fásítását olyanformán állítják át, hogy az akácfákat, melyek a célnak csak részben felelnek meg, eltávolítják és helyettük hárs- és juharfákat ültetnek. Kiepitik a közvilágítási hálózatot.

A közdülõutak mérnöki felmérése, bekötõutak kiépítése, a szabadkai út kikövczése a Halas—szegedi országútig és a csongrádi útnak a közúti hálózatba való felvétele is szerepel a tervezetben.

Kereskedelmi repülõtér céljaira a Kálvária melletti területet ajánt fel a község.

A Kecskeméti G.-V.-nak Ágasegyháza, Pálos, Kígyós pusztán át Mérgespusztáig való kiépítése.

Gyümölcs-csomagoló építése a piactéren. Gyümölcs- és húskon-zervgyár létesítése a hegyközséggel karöltve.

A polgári fiúiskola részére tornaterem és szolgálakás, a polgári leányiskolának tornaterem építése.

Vízvezeték létesítése az ártézi kutak segítségével. Katonaságnak ingyen telek felajánlása kaszárnya felépítésére. A kömpöci községi nagybirtok intenzív hasznosítása. Ravatalozó az Alsó- és Felsőtemetőben. Hídmérleg felállítása államségéllyel.

Az alábbiakban igyekeztem egy kiskünsági város gazdasági képének kialakulását a rendelkezésemre álló adatok és saját megfigyeléseim alapján megrajzolni és annak során jelenlegi gazdaságpolitikájának fõkérdéseire rámutatni.

† *Takács István* (1915—1943)
volt föiskolai hallgató (Szeged)